

การคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย LEGAL PROTECTION OF MONKS' RIGHTS IN THAILAND

พระครูวิโรจน์กาญจนเขต (ณัฏฐกรฤกษ์ ปัญจวัชรกุล)*,

พระสิทธินิติธาดา (ชลัช พรหมะวัน), ธัชชนันท์ อิศรเดช

Phrakruwirojkanachanaket (Natthakrit Panjawatcharakul)*,

Phrasitthinitithada (Chalat Phrommawan), Thatchanan Issaradet

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

*Corresponding Author E-mail: nuttakrit.pat@mcu.ac.th

Received May 29, 2026; Revised June 27, 2026; Accepted July 8, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไป ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย 2. เปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย และ 3. นำเสนอแนวทางการพัฒนากฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร และการวิจัยเชิงคุณภาพสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 17 รูปหรือคน สนทนากลุ่มเฉพาะโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 10 รูปหรือคน วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาสรุปเป็นความเรียง

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไป ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย พบว่า การรักษาสีหิขึ้นพื้นฐานของพระภิกษุในประเทศไทย คือ มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นกฎหมายเฉพาะของประเทศไทยที่กำหนดโครงสร้างการปกครองภิกษุสงฆ์ และการคุ้มครองสิทธิของพระภิกษุในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 คนไทยทุกคนมีสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ว่าจะมีสถานะ เพศ อายุ อาชีพ หรือศาสนาใด ปัญหา คือ มาตรา 29 และมาตรา 30 การบังคับสละสมณเพศระหว่างคดี กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานบังคับให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศ (สึก) ได้ทันที 2. ผลการเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย พบว่า ในศรีลังกาในมาตรา 12 กำหนดไว้ว่า บุคคลทุกคนมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมายและมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ในประเทศลาวกฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2541 ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวกำหนดสถานะของพระภิกษุในทางกฎหมายเอาไว้ในมาตรา 3 ว่า พระสงฆ์ต้องรักษาศีล 227 ข้อ สามเณรต้องรักษาศีล 10 ข้อ พ่อขาวแม่ขาวต้องรักษาศีล 8 อย่างเคร่งครัด มีการให้สิทธิตามกฎหมายเหมือนในประเทศไทย และ 3. แนวทางการพัฒนากฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย พบว่า ใช้อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา การยอมรับความเสมอในสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล กฎหมายทางธรรมเช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายเถรสมาคมควรปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันและไม่ขัดกับพระธรรมวินัย

คำสำคัญ: การคุ้มครองสิทธิ, กฎหมาย, พระภิกษุ

Abstract

This research aimed to study the conditions, problems, and obstacles concerning the legal rights protection of monks in Thailand; compare relevant laws; and propose guidelines for legal development. The methodology integrated documentary research, in-depth interviews with 17 informants, and a focus group with 10 experts. Data were analyzed using descriptive content analysis and summarized in an essay format.

The research findings were as follows: 1. Conditions, Problems, and Obstacles The study found that monks' basic rights were safeguarded by the Sangha Act B.E. 2505 (1962), which governed the monastic structure, and Section 26 of the 2017 Constitution, which guaranteed human dignity and equal rights for all Thai citizens regardless of status, gender, age, profession, or religion. However, a major problem existed in Sections 29 and 30 of the Sangha Act, which empowered state officials to immediately force a monk to disrobe while a criminal case was still pending. 2. Legal Comparison When comparing legal protections, it was found that Article 12 in Sri Lanka guaranteed that all persons were equal before the law and entitled to equal legal protection. In Laos, Section 3 of the 1998 Sangha Act mandated strict adherence to precepts (227 for monks, 10 for novices, and 8 for lay devotees) while granting legal rights similar to those in Thailand and 3. Legal Development Guidelines To improve legal protection, the study proposed applying the Four Noble Truths Suffering (Dukkha), its Cause (Samudaya), its Cessation (Nirodha), and the Path (Magga) to foster the recognition of equality in personal rights and freedoms. Furthermore, religious laws, specifically the Sangha Act B.E. 2505 and the regulations of the Sangha Supreme Council, should be amended to align with contemporary society without contradicting monastic discipline (Vinaya).

Keywords: Protection of Rights, Law, Buddhist Monks

บทนำ

หลักการพื้นฐานของบรรดารัฐเสรีประชาธิปไตยในภาคพื้นยุโรปที่สำคัญและที่ซึ่งเป็นพื้นฐานในการจัดการองค์ประกอบของรัฐเสรีประชาธิปไตย คือ หลักประชาธิปไตย โดยหลักประชาธิปไตยเป็น หลักการปกครองซึ่งประชาชนเป็นทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง โดยมีรากฐานอยู่บนความคิดของ เสรีภาพ (Liberty) และความเสมอภาค (Equality) หลักประชาธิปไตยเป็นหลักการที่มีพัฒนาการมา ยาวนานในทางประวัติศาสตร์ เป็นระบบการปกครองชนิดหนึ่งซึ่งการปกครองเป็นไปตามเจตนารมณ์ ของประชาชนผู้อยู่ภายใต้การปกครอง โดยการปกครองแบบประชาธิปไตยหมายถึงการปกครอง ตนเองของผู้อยู่ใต้อำนาจการปกครองหรือการมีรัฐบาลซึ่งเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ มาจาก ประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน (สมยศ เชื้อไทย, 2535) หลักประชาธิปไตยที่สำคัญประกอบด้วย ดังนี้ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ตามหลักประชาธิปไตยเป็นหลักการที่ยอมรับว่าประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาธิปไตยจึงเป็นรูปแบบการปกครองที่ปกครองโดยประชาชน อำนาจอธิปไตยทั้งหมดจึงมีความเชื่อมโยงไปถึงประชาชน ประชาชนจึงเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรงในการเลือกตั้ง และเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย ในทางอ้อมโดยผ่านองค์กรของรัฐต่าง ๆ อำนาจอธิปไตยนี้หมายถึงอำนาจในการปกครองของรัฐ ซึ่งเป็นอำนาจดั้งเดิมและเป็นอำนาจในการปกครองของรัฐที่ผูกพันกับรัฐธรรมนูญ ในกรณีอำนาจอธิปไตยจึง เป็นสาระสำคัญประการหนึ่งสำหรับการมีอยู่ของรัฐนอกเหนือจากอาณาเขต

ของรัฐ และพลเมืองของรัฐ ซึ่งเป็นสาระสำคัญของรัฐ (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2552) ตามหลักประชาธิปไตยเป็นหลักที่ทำให้เกิดความชอบธรรมต่อการใช้อำนาจของรัฐเพราะผู้ทำหน้าที่ปกครองนั้นโดยแท้จริงแล้วก็คือผู้ที่ทำให้เจตจำนงของประชาชนปรากฏเป็นจริงตามทฤษฎี ประชาธิปไตยโดยมีการถกเถียงกันเรื่อง “เจตจำนงของประชาชน” ว่าหมายถึงอะไร และอาจเข้าถึง เจตจำนงได้อย่างไร (บุญศรี มีวงศ์โษษ, 2535) ฝ่ายที่ 1 อ้างถึงความคิดของ Rousseau เพื่อสนับสนุนความคิดเห็นที่ว่าเจตจำนงของ ประชาชนก็คือ เจตจำนงทั่วไป เจตจำนงทั่วไปกับเจตจำนงของทุกคนนั้นย่อมแตกต่างกัน เจตจำนง ทั่วไปย่อมมุ่งประโยชน์ส่วนรวม ส่วนเจตจำนงของทุกคนนั้นมักจะมุ่งประโยชน์ส่วนตัว (จิ้ง จ้าคส์รุสโซ, 2517)

องค์พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีภาระและหน้าที่ที่หนักหนาและกว้างขวาง ได้แก่ ทรงเป็นพระธรรมราชา คือ ผู้ปกครองภิกษุสงฆ์ มีหน้าที่บัญญัติพระวินัยให้ภิกษุสงฆ์ มีแนวทางปฏิบัติแบบเดียวกัน เพื่อป้องกันความเสียหายและความเสื่อมศรัทธาของชาวโลก (พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี), 2561) กฎหมายแห่งราชอาณาจักรที่ออกโดยบุคลากรทางฝ่ายราชอาณาจักร เพียงฝ่ายเดียว กฎหมายหลายฉบับมีผลกระทบที่เป็นอุปสรรคต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพระภิกษุ เนื่องจากผู้ออกกฎหมายไม่เข้าใจวิถีชีวิตและฐานะความเป็นอยู่ของพระภิกษุ และพระภิกษุก็ไม่มี ความรู้ด้านกฎหมายดีพอ กรณีพระภิกษุตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นเรื่องละเอียดอ่อน กระทั่งต่อสถานะของพระภิกษุ กระทั่งต่อสถานะทางสงฆ์ กระทั่งต่อสถาบันพระพุทธศาสนา และกระทั่งต่อความเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนาของประชาชนโดยตรง ดังนั้นการบังคับใช้กฎหมาย ในการดำเนินคดีอาญาต่อพระภิกษุจึงจำเป็นต้องกระทำด้วยความรอบคอบเป็นพิเศษ การดำเนิน คดีอาญาโดยทั่วไปบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีมักจะไม่ตกเป็นข่าว แต่สำหรับพระภิกษุเมื่อถูกดำเนินคดีอาญามักจะเกิดข่าวใหญ่และสื่อมวลชนมักจะเสนอข่าวในด้านลบเผยแพร่สู่ประชาชน เพื่อดึงดูดความสนใจของคนจำนวนมาก ในอดีตมีเหตุการณ์ครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ พ.ศ. 2505 กรณีการดำเนินคดีอาญา ต่อพระพิมลธรรม (อาจ อาสโภ) พระมหาเถรระดับรองสมเด็จพระราชาคณะชั้นหิรัญบัฏ สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ถูกจับกุมในข้อหา กระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์ ขณะกำลังดำรงภาวะเป็นพระภิกษุ นำไปสู่การบังคับสึก ถูกนำตัว ไปคุมขังในห้องขังสันติบาล กรมตำรวจเป็นระยะเวลา 5 ปีการพิจารณาคดีใช้เวลา 4 ปี 4 เดือน 10 วัน โดยไม่มีทนายความ และถูกคุมขังตัวอยู่ตลอดเวลา โดยไม่มีการประกันตัว ในที่สุด ศาลทหารกรุงเทพได้มีคำพิพากษายกฟ้องรับรองความบริสุทธิ์ ในวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2509 การพิจารณาคดีครั้งนั้นพุทธบริษัทมาฟังการพิจารณาอย่างคับคั่ง มีพระภิกษุสามเณร ประมาณ 1,000 รูป ศฤงษณ์ประมาณ 300 คน ล้นแน่นศาลไปหมด นั้นเป็นวิบากกรรมของท่านที่ประสบในกระบวนการยุติธรรม ที่ต้องเผชิญทุกข์อยู่ในที่คุมขังยาวนานถึง 5 ปีถูกบังคับสึก ต่อมาท่านได้รับคืนตำแหน่งเจ้าอาวาส และได้รับพระราชทานสมณศักดิ์กลับคืน ในภายหลัง ท่านได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นถึงสมเด็จพระราชาคณะที่ “สมเด็จพระพุฒาจารย์” ได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช (วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์, 2527)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไป ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนากฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกและการประชุมกลุ่มเฉพาะ

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากเจ้าคณะผู้ปกครองคณะสงฆ์ นักวิชาการด้านกฎหมาย ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา จำนวน 17 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์และแบบสนทนากลุ่มเฉพาะ ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากกรอบแนวคิดในการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัญหาการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย ตอนที่ 3 บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย และตอนที่ 4 บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา ทางด้านนิติศาสตร์ และการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสังเคราะห์เอกสาร หนังสือ ตำรา ทางด้านนิติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทั้งกฎหมายในประเทศและกฎหมายในต่างประเทศ

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไป ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทยพบว่า มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นกฎหมายเฉพาะของประเทศไทยที่กำหนดโครงสร้างการปกครองภิกษุสงฆ์ และการคุ้มครองสิทธิของพระภิกษุในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีข้อห้ามการใช้สิทธิบางประการของภิกษุไว้ คนไทยทุกคนมีสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ว่าจะมีสถานะ เพศ อายุ อาชีพ หรือศาสนาใด ย่อมได้รับความคุ้มครองในสิทธิขั้นพื้นฐาน และปัญหาของการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทยพบว่า การลักลั่นในตัวบทกฎหมายหลายอย่าง คือ การบริหารคณะสงฆ์เป็นแบบศูนย์รวมอำนาจ เนื่องจากต้องรอคำบัญชา คำสั่ง ออกจากมหาเถรสมาคม และมีมาตรา 29 และมาตรา 30 การบังคับสละสมณเพศระหว่างคดี หากพระภิกษุถูกกล่าวหาในคดีอาญาและพนักงานสอบสวนเห็นว่าไม่ควรให้ประกันตัว หรือพนักงานอัยการสั่งฟ้อง กฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานบังคับให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศ (สึก) ได้ทันที และ อุปสรรคของการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทยพบว่า ประมวลกฎหมายอาญากับพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มีความย้อนแย้งกันในเรื่องสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับตัว “ผู้ต้องหา” และกฎหมายมหาเถรสมาคมกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร มีความย้อนแย้งกันในเรื่องการใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในสังคมทั่วไป

2. การเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย ในศรีลังกาในมาตรา 12 กำหนดไว้ว่า บุคคลทุกคนมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมายและมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ในประเทศลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2541 ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้น ก็ได้กำหนดสถานะของพระภิกษุในทางกฎหมายเอาไว้ในมาตรา 3 ว่า พระสงฆ์ต้องรักษาศีล 227 ข้อ สามเณรต้องรักษาศีล 10 ข้อ พ่อแม่ชาวต้องรักษาศีล 8 อย่างเคร่งครัด ในอินเดียมาตรา 26 รับรองว่านิกายและนิกายทางศาสนา ทั้งปวง ซึ่งอยู่ภายใต้ความสงบเรียบร้อย ศีลธรรม และสุขภาพของประชาชน จะสามารถบริหารจัดการกิจการของตนเองในเรื่องศาสนา จัดตั้งสถาบันของตนเองเพื่อการกุศลหรือเพื่อวัตถุประสงค์ทางศาสนา

3. แนวทางการพัฒนากฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย พบว่า อริยสัจ 4 ในด้านทุกข์ (ความทุกข์) ทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ทุกขนิโรธ ความดับ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาหนทางดับแห่งทุกข์ การยอมรับความเสมอในสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล กฎหมายทางธรรมเช่นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันและไม่ขัดกับพระธรรมวินัย ในส่วนที่พระภิกษุสงฆ์ควรได้รับและมีสิทธิขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไปที่เป็นฆราวาส การพัฒนาระบบวิธีพิจารณาคriminalให้เป็นนิติกระบวนการโดยตรากฎหมายลูกหรือกฎหมายประมวลฉบับใหม่และการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของสงฆ์และนิติศาสตร์โดยเพิ่มวิชา “กฎหมายมหาชนและสิทธิมนุษยชน” เข้าไปในหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่า บุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ มีข้อห้ามที่ทำให้ไม่ได้ใช้สิทธิเต็มพร้อมเหมือนเช่นประชาชนที่เป็นฆราวาสทั่วไป เนื่องจากมีกฎหมายเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 รัฐต้องยอมรับว่า พระภิกษุ คือ “พลเมือง” ที่มีสิทธิขั้นพื้นฐานติดตัวมาแต่กำเนิด การออกกฎหมายหรือระเบียบใด ๆ จะไปละเมิดสาระสำคัญของความเป็นมนุษย์ เช่น การซ้อมทรมาน หรือการบังคับให้กระทำการที่ขัดต่อมโนธรรมอย่างรุนแรง ไม่ได้กระบวนการยุติธรรมที่เคารพในสมณเพศ เมื่อพระภิกษุเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย รัฐมีหน้าที่จัดลำดับขั้นตอนที่ “ไม่ทำลายศักดิ์ศรี” ของผู้นั้น เช่น การไม่ปฏิบัติเหมือนอาชญากรหากยังไม่มี ความผิดชัดเจน

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไป ปัญหาและอุปสรรคของการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย พบว่า 1. การรักษาสีตขั้นพื้นฐานของพระภิกษุในประเทศไทย คือ มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 เป็นกฎหมายเฉพาะของประเทศไทยที่กำหนดโครงสร้างการปกครองภิกษุสงฆ์ และการคุ้มครองสิทธิของพระภิกษุในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มีข้อห้ามการใช้สิทธิบางประการของภิกษุไว้ คนไทยทุกคนมีสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่ว่าจะมีสถานะ เพศ อายุ อาชีพ หรือศาสนาใด สอดคล้องกับงานวิจัยของสมชาย เจริญกิจ (2565) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิในคดีอาญาของพระสงฆ์ไทย ผลการวิจัยพบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมืองในรัฐรวมถึงพระสงฆ์ด้วย

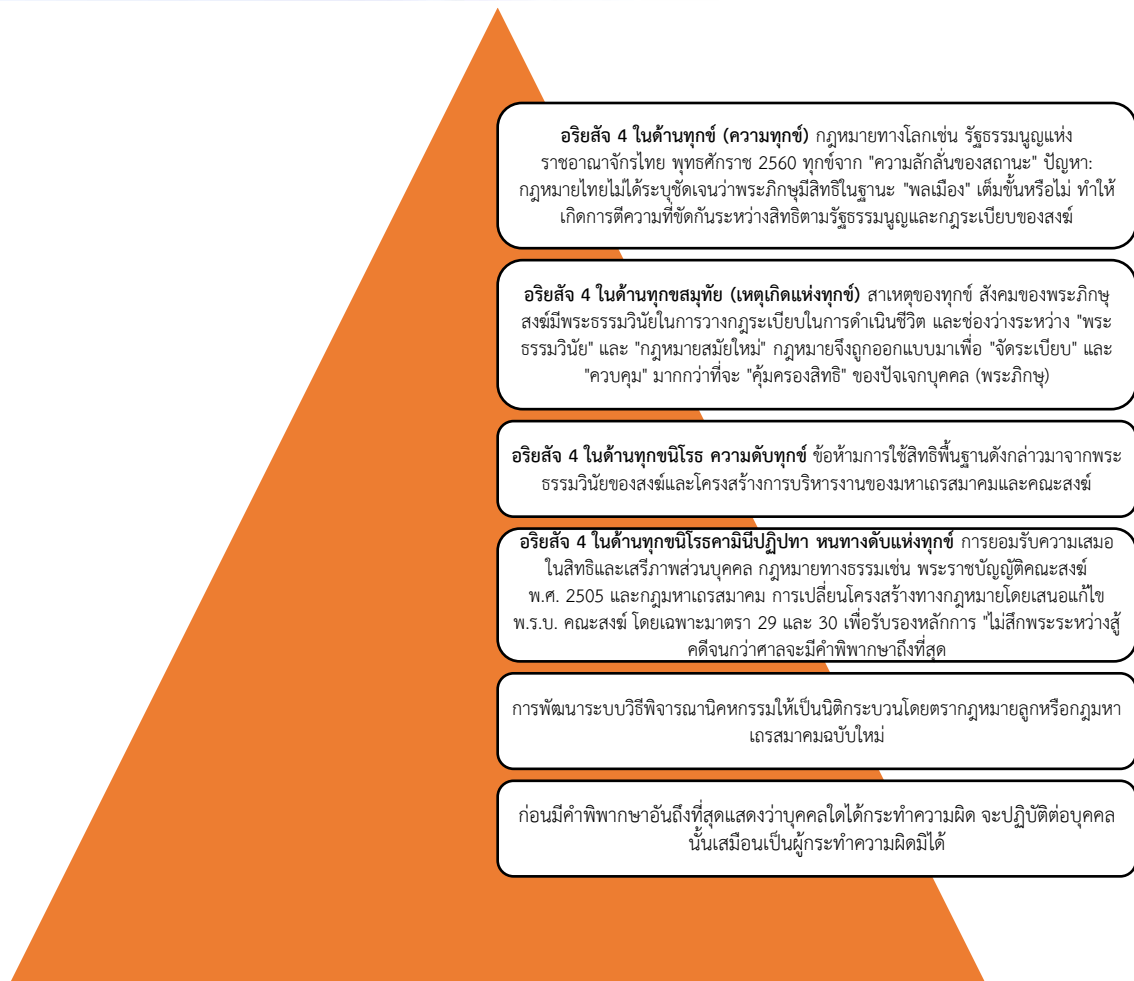
2. การเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย พบว่า ในศรีลังกาในมาตรา 12 กำหนดไว้ว่า 1. บุคคลทุกคนมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมายและมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน 2. พลเมืองจะถูกเลือกปฏิบัติโดยเหตุทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา วรรณะ เพศ ความคิดเห็นทางการเมือง สถานที่เกิด หรือเหตุใดเหตุหนึ่งดังกล่าวไม่ได้ และในประเทศลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กฎหมายพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2541 ของสาธารณรัฐ

ประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้น ก็ได้กำหนดสถานะของพระภิกษุในทางกฎหมายเอาไว้ในมาตรา 3 ว่า พระสงฆ์ต้องรักษาศีล 227 ข้อ สามเณรต้องรักษาศีล 10 ข้อ พ่อขาวแม่ขาวต้องรักษาศีล 8 อย่างเคร่งครัด สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหารมย์ แดงทรัพย์ และศิริศักดิ์ ศุภมนตรี (2557) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิของพระภิกษุทางกฎหมายอาญา ผลการวิจัยพบว่า แม้พระภิกษุเป็นประชากรกลุ่มหนึ่งของประเทศ แต่กฎหมายอาญาของประเทศไทยยังระบุสิทธิของพระภิกษุไว้ไม่ชัดเจนพอ ไม่ปรากฏชัดเจนว่าพระภิกษุมีสิทธิพิเศษและไม่มีบทบัญญัติตามกฎหมายของไทยที่ให้สิทธิประการต่าง ๆ แก่พระภิกษุไว้เฉพาะและเป็นระบบแต่อย่างใด ปรากฏก็เพียงในกระบวนการทางอาญาบางขั้นตอน เช่น การสอบสวน การฟ้องร้อง การพิจารณาพิพากษาคดี และการบังคับโทษที่ต้องดำเนินการด้วยความอ่อนโยนเท่านั้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของนรา ถิ่นนัยธร และคณะ (2564) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สิทธิทางทรัพย์สินของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า ในปัจจุบัน ประเทศไทยยังไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายที่ว่าด้วยเรื่องสิทธิทาง ทรัพย์สินของพระภิกษุไว้โดยเฉพาะ การจัดการกับทรัพย์สินของพระภิกษุจึงเป็นไปตามหลักทั่วไปตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ทรัพย์สินที่พระภิกษุได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่ในสมณเพศตกเป็นกรรมสิทธิ์ของพระภิกษุ ซึ่งพระภิกษุสามารถที่จะจำหน่ายไปในระหว่างชีวิตหรือทำพินัยกรรมกับทรัพย์สินเหล่านั้นได้

3. แนวทางการพัฒนากฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย พบว่า ในด้านทุกข์ (ความทุกข์) ทุกขสมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ทุกขนิโรธ ความดับทุกข์ ทุกขนิโรธคามินี ปฏิปทา หนทางดับแห่งทุกข์ การยอมรับความเสมอในสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล กฎหมายทางธรรมเช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายอาญา มาตรา 29 ควรปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน และไม่ขัดกับพระธรรมวินัย ในส่วนที่พระภิกษุสงฆ์ควรได้รับและมีสิทธิขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป ที่เป็นฆราวาส ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่า บุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ มีข้อห้ามที่ทำให้ไม่ได้ใช้สิทธิเต็มพร้อมเหมือนเช่นประชาชนที่เป็นฆราวาสทั่วไป เนื่องจากมีกฎหมายเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และกฎหมายอาญา มาตรา 29 ควรมีการแก้ไขในกรณีที่ภิกษุถูกต้องหาว่ากระทำความผิดทางอาญานั้น การแก้ไขกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 29 และ มาตรา 30 ให้สอดคล้องกับหลักสากล (Legal Reform) และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อความโปร่งใส (Digital Transformation) โดยให้มีระบบฐานข้อมูลกลาง

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย” สามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกฎหมายเฉพาะของการปกครองคณะสงฆ์และสิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองตามรัฐธรรมนูญ องค์ความรู้นี้ได้นำเสนอการประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 เข้ามาเป็นกรอบแนวคิดเพื่อสร้างการยอมรับในความเสมอภาคทางสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล โดยมุ่งเน้นไปที่การปฏิรูปกฎหมายแม่บทที่สำคัญ คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมาตรา 29 และมาตรา 30 ที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานสามารถบังคับให้พระภิกษุสละสมณเพศ (สึก) ได้ทันทีในระหว่างที่คดีอาญายังไม่ถึงที่สุด งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าการบังคับดังกล่าวขัดต่อหลักการ “สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์” ในกระบวนการยุติธรรม จึงได้เสนอหลักการสำคัญคือการรับรองสิทธิ “ไม่สึกพระระหว่างสู้คดี” จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด เพื่อให้กระบวนการทางกฎหมายดำเนินไปโดยเคารพในศักดิ์ศรีและสมณเพศ โดยไม่ปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดหากยังไม่มีความผิดที่ชัดเจน

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย ผู้วิจัยต้ององค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

การพัฒนากฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายของพระภิกษุในประเทศไทย พบว่าหลักอริยสัจ 4 ในด้านทุกข์ (ความทุกข์) ทุกข์สมุทัย (เหตุเกิดแห่งทุกข์) ทุกข์นิโรธ ความดับทุกข์ ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา หนทางดับแห่งทุกข์ การยอมรับความเสมอในสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล กฎหมายทางธรรมเช่น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายมหาเถรสมาคม ควรปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบันและไม่ขัดกับพระธรรมวินัย ในส่วนที่พระภิกษุสงฆ์ควรได้รับและมีสิทธิขั้นพื้นฐานเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไปที่เป็นฆราวาส การแก้ไขกฎหมายแม่บท เป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนโครงสร้างทางกฎหมายโดยเสนอแก้ไข พ.ร.บ. คณะสงฆ์ โดยเฉพาะมาตรา 29 และ 30 เพื่อรับรองหลักการ “ไม่สีกพระระหว่างผู้ศรัทธาที่ศรัทธาว่าศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด และ การพัฒนาระบบวิธีพิจารณาคดีกรรมให้เป็นนิติกระบวนการโดยตรากฎหมายลูกหรือกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับใหม่และการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาของสงฆ์และนิติศาสตร์โดยเพิ่มวิชา “กฎหมายมหาชนและสิทธิมนุษยชน” เข้าไปในหลักสูตรการศึกษาของคณะสงฆ์ ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด มีการปรับปรุงกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 29 ควรมีการแก้ไขในกรณีที่ภิกษุถูกต้องหาว่ากระทำความผิดทางอาญานั้น ยังไม่ควรถูกสีกออกจากสมณเพศ แต่ควรให้คดีตัดสินถึงที่สุดก่อนว่าภิกษุได้กระทำความผิดจริงและต้องรับโทษ การให้ภิกษุสีกก่อนคำพิพากษาถึงที่สุด อาจขัดต่อหลัก “สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์” ซึ่งเป็นหลักสำคัญของกระบวนการ

ยุติธรรมและก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ มีข้อห้ามที่ทำให้ไม่ได้ใช้สิทธิเต็มพร้อมเหมือนเช่นประชาชนที่เป็นฆราวาสทั่วไป เนื่องจากมีกฎหมายเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และกฎหมายอาญา ในการบัญญัติข้อห้ามการใช้สิทธิบางประการของภิกษุไว้ หากบุคคลใดต้องการบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์เข้าสู่สังฆมณฑลจะต้องเตรียมตัวเตรียมใจตนเองด้วยว่าจะต้องยอมรับปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังฆมณฑลด้วย รัฐต้องยอมรับว่าพระภิกษุ คือ “พลเมือง” ที่มีสิทธิขั้นพื้นฐานติดตัวมาแต่กำเนิด การออกกฎหมายหรือระเบียบใด ๆ จะไปละเมิดสาระสำคัญของความเป็นมนุษย์

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะสงฆ์ไทยควรมีการปฏิรูปกฎหมายคณะสงฆ์เพื่อคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม รัฐบาลและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรเร่งผลักดันการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 โดยเฉพาะในมาตรา 29 และ 30 ที่ให้อำนาจพนักงานสอบสวนบังคับสละสมณเพศระหว่างคดี
2. คณะสงฆ์ไทยควรมีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญาสำหรับพระภิกษุ เสนอให้นิติบัญญัติพิจารณาร่างกฎหมายเฉพาะเพื่อกำหนดขั้นตอนการดำเนินคดีกับนักบวช (Special Procedural Law) โดยนำ “โมเดล สเปน. ลาว” มาปรับใช้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. คณะสงฆ์ไทยควรมีการตรากฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาสำหรับพระภิกษุ การจับกุมคุมขัง ตำรวจไม่ควรให้พระภิกษุศึกษา ก่อนควรมีการขอประกันตัวชั่วคราวได้ เช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป
2. คณะสงฆ์ไทยควรมีการแก้ไข พ.ร.บ. คณะสงฆ์ มาตรา 29 และ 30 ให้ยึดหลัก “สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์” ตามกติกา ICCPR โดยไม่บังคับสิทธิระหว่างคู่คดี เว้นแต่เป็นความผิดปาราชิกโดยแจ้งชัดกลยุทธการบริหารจัดการและเทคโนโลยี (Management & Digital Strategy)

เอกสารอ้างอิง

- จิ่ง จ้าคส์รุสโซ. (2517). สัญญาประชาคม. กรุงเทพฯ: ชมรมแสงธรรม.
- นรา ถิ่นนัยธร. (2564). สิทธิทางทรัพย์สินของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา (ดุฆฎินิพนธ์ปริญญานิติศาสตรดุฆฎิบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2552). หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. (2535). คำอธิบายวิภาษกฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ : รัฐธรรมนูญ เยอรมัน. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระมหาโพธิวงศาจารย์ (ทองดี). (2561). พระวินัยบัญญัติ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- พระมหาธมมย์ แต่งทรัพย์ และศิริศักดิ์ สุภมนตรี. (2557). สิทธิของพระภิกษุทางกฎหมายอาญา. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 21(1), 69–80.
- วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์. (2537). ผจญมาร. กรุงเทพฯ: เทพนิมิตการพิมพ์.
- สมชาย เจริญกิจ. (2565). สิทธิในคดีอาญาของพระสงฆ์ไทย. วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น, 6(2), 97–118.
- สมยศ เชื้อไทย. (2535). คำบรรยายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.